

Öppna jämförelser 2022 – Motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden

Socialtjänsten är en av aktörerna som motverkar hemlösheten i landet genom att förebygga, söka upp och stödja människor som befinner sig i eller som riskerar hemlöshet.

Under 2021 ökade antalet avhysningar i landet. Årets öppna jämförelser visar att fler kommuner har överenskommelser och rutiner om hur de ska agera för att undvika att personer och barnfamiljer blir avhysta. Det avhysningsförebyggande arbetet är ett sätt att bidra till att uppnå målet i Agenda 2030 om att säkerställa att alla får tillgång till fullgoda, säkra och ekonomiskt överkomliga bostäder och mål i den europeiska barngarantin.

Årets resultat visar bland annat att:

- En lägre andel kommuner uppger att de bedriver uppsökande arbete riktat till personer i akut hemlöshet (22 procent) och till personer som riskerar sitt boende (56 procent) än 2020, precis innan pandemin.
- 38 procent av kommunerna uppger att de har en aktuell skriftlig beslutad överenskommelse med hyresvärdar och bostadsbolag för hur de ska samverka i enskilda ärenden, det är en ökning jämfört med 2016–2020.
- 27 procent av kommunerna uppger att de någon gång under de senaste två åren kartlagt personer som befinner sig i en hemlöshetssituation, andelen som kartlagt är högre i kommuner med många invånare.

Öppna jämförelser inom detta område publiceras vartannat år, senaste mätningen var precis före covid-19-pandemin 2020. Tyngdpunkten i öppna jämförelser är socialtjänstens förutsättningar för att ge stöd och insatser med god kvalitet till personer i hemlöshet eller som är utestängda från bostadsmarknaden. Socialtjänsten behöver utgå från de förhållanden som råder i den kommun de verkar.

Minskat uppsökande under pandemin

För de som redan innan pandemin levde i en socialt utsatt position som i akut hemlöshet eller med en tillfällig boendelösning fanns risk för att deras situation skulle förvärras. I början av pandemin vidtogs åtgärder lokalt för att underlätta för målgruppen som exempelvis att ge bistånd för längre boendetid på akuta boenden [1]. Resultaten i öppna jämförelser pekar mot att socialtjänstens uppsökande arbete minskat något under de senaste två åren¹ då pandemin pågick.

¹ Det gäller även uppsökande verksamhet riktat till personer med psykisk funktionsnedsättning, se öppna jämförelser 2022 - Socialpsykiatri.

I årets öppna jämförelser uppger 22 procent av kommunerna att de har en uppsökande verksamhet för personer i akut hemlöshet, i de två senaste mätningarna 2018 och 2020 var det 27 procent. Behovet och omfattningen av denna form av uppsökande arbete kan vara mer påkallat i kommuner med många invånare där personer i akut hemlöshet som inte själva söker samhällets stöd ofta är fler och kan vara mer anonyma [2], där bedrivs också verksamheten i högre utsträckning.

Det är 56 procent av kommunerna som uppger att de har uppsökande verksamhet riktad till personer som riskerar sitt boende. Kommunerna har då en tydlig funktion som har till uppgift att bedriva ett utåtriktat och aktivt arbete för att söka upp och stödja personer som av olika skäl riskerar att förlora sitt nuvarande boende, oavsett boendeform. Andelen kommuner som bedrev denna typ av uppsökande verksamhet var högre 2020 precis innan pandemin, 62 procent. Tidigare år var dock andelen kommuner som hade denna verksamhet lägre, se tabell 1.

Tabell 1. Indikatorer som belyser uppsökande verksamhet

Andel kommuner och stadsdelar i Stockholm och stadsförvaltningar i Göteborg som uppfyllt indikatorerna 2016, 2018, 2020, och 2022, procent, riket

Indikator:	2016	2018	2020	2022
Uppsökande verksamhet för akut hemlösa	31	27	27	22
Bedriver uppsökande verksamhet riktad till personer som av olika skäl riskerar att förlora sitt boende	51	55	62	56

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2016, 2018, 2020, 2022, Socialstyrelsen

Förebygga avhysningar

Redan tidigt under pandemin 2020 tog kommuner, hyresvärdar och regeringen beslut inriktade på att förebygga att personer skulle få ekonomiska problem, hyresskulder eller bli avhysta till följd av oväntat inkomstbortfall.² Under de senaste två åren har ändå antalet anmälda avhysningar ökat i landet. Under 2021 ökade också antalet verkställda avhysningar, 40 procent av antalet anmälda avhysningar genomfördes. Totalt verkställdes 2 560 avhysningar 2021, 2020 var det 2 106 och innan pandemin 2 355 avhysningar år 2019. [3]. Personer som blivit avhysta har svårt att komma in på bostadsmarknaden igen. Deras ekonomi försämras också och de har i högre grad ekonomiskt bistånd flera år efter själva avhysningen, i jämförelse med personer i samma situation som inte blivit avhysta [4]. Efter de två finanskriserna i slutet av 1990-talet och 2008-2010 ökade antalet personer som fick hyresskulder, personer som blev avhysta och antalet personer som fick ekonomiskt bistånd [5, 6].

Att socialtjänsten samverkar och har överenskommelser med hyresvärdar och bostadsbolag kan bland annat förebygga att en obetald hyra leder till ett ärende hos Kronofogden och avhysning [2, 7]. En högre andel kommuner uppger i årets öppna jämförelser att de har en skriftlig överenskommelse med hyresvärdar och bostadsbolag om hur de ska samarbeta i enskilda ärenden. Nu uppger 38 procent av kommunerna att de har en sådan aktuell överenskommelse som beslutats på ledningsnivå, 2020 var det 31 procent (se tabell 2).

² Exempelvis beslutade regeringen om förstärkt bostadsbidrag till barnfamiljer, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/05/regeringen-forstarker-bostadsbidraget-for-barnfamiljer/>

Tabell 2. Indikatorer som belyser överenskommelser med hyresvärdar

Andel kommuner och stadsdelar i Stockholm och stadsförvaltningar i Göteborg som uppfyllt indikatorerna 2016, 2018, 2020, och 2022, procent, riket

Indikator:	2016	2018	2020	2022
Aktuell, skriftlig och beslutad överenskommelse om samverkan med bostadsföretag/hyresvärdar på övergripande nivå	36	34	41	35
Aktuell, skriftlig och beslutad överenskommelse om samverkan med bostadsföretag/hyresvärdar – i enskilda ärenden	31	30	31	38

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2016, 2018, 2020, 2022, Socialstyrelsen

Socialtjänsten viktig för att uppnå barngarantin

Även barn berörs och påverkas av avhysningar. Sammanlagt fick 572 barn uppleva att båda eller någon av föräldrarna blev av med sin bostad genom avhysning 2021. Det är en ökning med 123 barn jämfört 2020 och det högsta antalet berörda barn sedan 2012. Under 2021 genomfördes sammanlagt 298 avhysningar i hushåll där barn var berörda. Ytterligare 579 anmälningar om avhysning gjordes till Kronofogden som inte genomfördes. På lokal nivå är skillnaderna stora, under förra året avhystes barnfamiljer i 114 av landets 290 kommuner. Hyresskuld är den vanligaste orsaken till att hushåll blir avhysta. Under 2021 var hyresskuld orsak i 87 procent av de genomförda avhysningar där barn berördes. [8]

I början av 2022 uppger 27 procent av kommunerna att de har en aktuell skriftlig beslutad rutin om att söka upp barnfamiljer med hyresskuld och sedan följa upp att skulden regleras. Syftet med rutinen är att förhindra att barnfamiljer blir avhysta och att handläggare inom ekonomiskt bistånd vet hur de ska gå tillväga i en sådan situation. Andelen som har denna rutin är högre nu än 2020, då var det 20 procent av kommunerna som uppfyllde indikatorn.

Tabell 3. Kommuner med rutin för att förhindra avhysning av barnfamiljer

Andel kommuner och stadsdelar i Stockholm och stadsförvaltningar i Göteborg som uppfyllt indikatorerna 2016, 2018, 2020, och 2022, procent, riket

Indikator:	2016	2018	2020	2022
Aktuell skriftlig och beslutad rutin för att förhindra att barnfamiljer avhyses, i verksamheten ekonomiskt bistånd, genom: 1. att söka upp alla familjer med hyresskuld och 2. att följa upp om skulden reglerats	23	23	20	27

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2016, 2018, 2020, 2022, Socialstyrelsen

Konsekvenserna av att sakna en fast bostad kan vara både annorlunda och mer omfattande för ett barn än för en vuxen. [9] Hemlöshetssituationen i sig kan också bidra till att barnfamiljer får andra sociala problem, vilket motiverar att ta individuell hänsyn inte minst till barnens behov och situation vid utredning och bedömning av insatser. [10] Barn behöver ett stabilt boende för att ges möjlighet till en trygg och gynnsam uppväxt. Stöd behövs ofta till familjer som hamnat i hemlöshet, oavsett orsak. [11] Målet med den europeiska barngarantin³ är att förebygga

³ Regeringen beslutade i år om en nationell handlingsplan för att implementera Europeiska rådets rekommendationer om en europeisk barngaranti.

social utsatthet genom att bland annat garantera barns tillgång till boende och likvärdig skolgång. EU:s medlemsstater uppmanas bland annat att ”säkerställa att hemlösa barn och deras familjer får lämplig inkvartering i tillfälliga boenden, snabbt flyttas från dessa boenden till permanenta bostäder och får tillgång till relevanta socialtjänster och rådgivningstjänster” [12]. Socialtjänsten kan med ett aktivt avhysningsförebyggande arbete och andra insatser bidra till de nationellt satta målen 8 och 10 för att uppnå barngarantin:

- antal barn som berörs av avhysning ska minska
- antalet barn som befinner sig i hemlöshet ska minska. [12]

Från tillfälliga till långsiktiga lösningar

Det råder fortfarande bostadsbrist i majoriteten av landets kommuner, trångboddhet är vanligt och hemlöshet och tillfälliga boendelösningar drabbar personer både med och utan andra sociala problem. Främst är det brist på tillgängliga hyreslägenheter med lägre hyror. [2, 13] Kommunerna har ansvaret för bostadsförsörjningen för alla kommunens invånare. Samarbete mellan socialtjänsten och kommunens bostadsplanerande instanser kan bidra till att identifiera invånarnas behov av och tillgång på olika typer av bostäder. [2,14] Resultat från en lokal hemlöshetskartläggning kan vara ett av flera underlag för kommunens planering och bostadsförsörjning. Resultaten kan också användas som utgångspunkt för socialtjänstens fortsatta arbete, när både behov och insatser är identifierade. Med återkommande kartläggningar kan kommunen dessutom följa utvecklingen. [2]

Det är 27 procent av kommunerna som i år uppger att de kartlagt personer som befinner sig i en hemlöshetssituation någon gång under de senaste två åren. I kartläggningen ska personer ingå som är i akut hemlöshet eller som bor i någon av kommunens långsiktiga boendelösningar, t.ex. lägenhet med socialt kontrakt. Det gäller alltså personer som kommit i kontakt med eller varit aktuella inom socialtjänstens verksamheter. Andelen kommuner som uppger att de kartlagt åtminstone dessa grupper har minskat jämfört med 2020. Att lokala hemlöshetskartläggningar genomförs är fortfarande vanligare i kommuner med många invånare, där antalet personer i hemlöshet är fler och behovet av olika insatser därmed är större [2, 15–18].

Tabell 4. Andel kommuner som kartlagt personer i hemlöshetssituationer* någon gång senaste 2 åren, uppdelat i kommunstorlek, riket, 2020 & 2022

Kommungrupp 1–5, indelat i antal invånare i kommunen:	Andel kommuner som kartlagt personer i hemlöshetssituation, procent	
	2020: (n = 276)	2022: (n = 271)
1. 0 - 14 999	23	16
2. 15 000 - 29 999	35	24
3. 30 000 - 69 999	47	27
4. 70 000 - 199 999	64	43
5. 200 000 el fler	92	94
Riket	39	27

* Då ingår minst personer i akut hemlöshet aktuella hos socialtjänsten och personer med bistånd för olika boendelösningar. Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2020 och 2022, Socialstyrelsen och Register över totalbefolkningen 1 december 2019 och 2021, SCB.

En av fem erbjuder Bostad först

Eftersom akuta boendelösningar tenderar att bli återkommande är olika former av tillsviareboenden med individuellt stöd att föredra framför kortsiktiga lösningar och s.k. boendetrappor⁴ [2]. Bostad först är en sådan långsiktig insats som i större grad löser enskilda personers hemlöshet än andra boendeinsatser [19, 20]. En femtedel av landets kommuner uppger 2022 att de erbjuder bostad först till personer som är hemlösa och som har missbruks- eller beroendeproblem och/eller psykisk sjukdom visar årets jämförelser. Runt 20 procent av kommunerna har sedan 2016 uppgett att de kan erbjuda bostad först till denna målgrupp. Andelen är högre i de stora kommunerna, men det finns också kommuner med lägre antal invånare som kan erbjuda boendeinsatsen bostad först.

Referenser

1. Individ- och familjeomsorg Lägesrapport 2021. Socialstyrelsen; 2021
2. Analys och förslag för fortsatt arbete inom socialtjänsten. Socialstyrelsen; 2021
3. Ansökan och verkställda avhysningar 2019–2021, Kronofogden. <https://www.kronofogden.se/statistikvrakning.html>
4. Kahlmeter, A, Bäckman, O och Brännström, L. Housing Evictions and Economic Hardship. A Prospective Study, i *European Sociological Review*, Vol. 34, Issue 1, February 2018, s. 106–119.
5. Helårsstatistik vräkningar, Kronofogden. <https://www.kronofogden.se/statistikvrakning.html>
6. Statistikdatabas ekonomiskt bistånd per år, Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/statistikammen/ekonomiskt-bistand/>
7. Ett metodstöd för vräkningsförebyggande arbete Hemma (kronofogden.se) 2020
8. Antalet barn som berörs av vräkning fortsätter att öka | Kronofogden
9. Näsman, E. Barns perspektiv och perspektiv på barn som informanter. Bil 4, SOU 2005:88 s. 271-308.
10. Björkhagen Thuresson, A. (red) Hemlösa barns vardagsliv i Malmö. Ur ett barnrättsperspektiv. Malmö universitet och Malmö stad; 2019. muep.mau.se
11. Hemlöshet i Norden - Nationella strategier och praktiska lösningar. Nordiskt välfärdscentrum; 2022
12. Nationell handlingsplan för att implementera den europeiska barngarantin. Promemoria. 2022-03-17 S2022/01667 Socialdepartementet; 2022
13. Bostadsmarknadsenkäten 2022, Boverket. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten/>
14. Boendelösningar för hemlösa personer, en kunskapsöversikt. En systematisk kartläggning av internationellt publicerade effektutvärderingar, Socialstyrelsen; 2009
15. Antal hemlösa per vistelsekommun, vecka 14, 2017. Socialstyrelsen; 2017. <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/missbruk-och-beroende/hemloshet/>

⁴ Där en person ska kvalificera sig för varje steg, stegen utgörs av olika former av boendelösningar från akuta till mer långsiktiga.

16. Göteborg stad Hemlösa och utestängda från bostadsmarknaden april 2021. Fastighetskontoret. Göteborg stad; 2021.
17. Kartläggning av hemlöshet och insatser för hemlösa 2021. Arbetsmarknads- och socialförvaltningen. Malmö stad; 2022
18. Kartläggning - Personer i hemlöshet i Stockholms stad 25 september 2020. Dnr: 3.1.1-338/2020, Socialförvaltningen. Stockholms stad; 2020
19. Insatser för att minska hemlöshet för personer med missbruk, beroende och psykisk ohälsa. Sammanfattning och kommentar av andra aktörers kunskapsöversikter juni 2018. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering; 2018. https://www.sbu.se/2018_04.
20. Segnestam Larsson, O. Vad vet vi om resultat av Bostad först för människor i långvarig hemlöshet i Sverige? En systematisk litteraturoversikt av forskning, uppsatser, utredningar, utvärderingar och rapporter. Sveriges Stadsmissioner; 2020.

Öppna jämförelser

Målet med öppna jämförelser inom socialtjänsten är att bidra till verksamhetsförbättring som kommer den enskilde till gagn. Resultaten av jämförelserna kan användas för att följa upp, analysera och utveckla socialtjänstens verksamheter. De öppna jämförelserna speglar inte socialtjänstens befintliga arbete utan kan ses som ett underlag där indikatorerna och resultaten visar i vilken riktning det finns ett utvecklingsbehov.

Datakälla: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård 2022, Socialstyrelsen.

Insamlingsperiod: jan-mars 2022.

Svarsfrekvens: 89 procent av kommunerna besvarade enkätens del 1 (om bl.a. hemlöshet) och 92 procent besvarade delenkäten Ekonomiskt bistånd.

Mer information

Du hittar alla årets resultat i Excel-filen, redovisade för socialförvaltningarna i Göteborg, stadsdelarna i Stockholm samt på kommun-, läns- och riksnivå, på Socialstyrelsens webbplats se fliken Motverka hemlöshet:

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst/motverka-hemloshet/>

Indikatorerna och mått beskrivs i Excel-filen. Insamlingsmetoden finner du i dokumentet Metodbeskrivning 2022.

Även resultat inom öppna jämförelser av t.ex. Socialpsykiatri, Missbruks- och beroendevården och Ekonomiskt bistånd kan ha relevans för arbetet att förebygga och motverka hemlöshet.

Kontakt:

Charlotta Fondén

Telefon: 075-247 30 00

E-post: charlotta.fonden@socialstyrelsen.se